

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai

2024-03-12 Nr. S-124

DĖL KULTŪROS POLITIKOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO PROJEKTO

Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKGT, Taryba) išnagrinėjo Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2024 m. vasario 27 d. pateiktą projektą Nr. 24-3056 „Kultūros politikos pagrindų įstatymas“ ir posėdyje 2024 m. kovo 12 d. patvirtino EKGT išvadas ir siūlymus dėl šio projekto tobulinimo:

1. Džiugina puiki KPP įstatymo preambulė, kurioje pabrėžiama kultūros svarba Lietuvos valstybės tapatumui ir tęstinumui, atkreipiamas dėmesys į tradicijų, etninės kultūros, kultūros paveldo reikšmę saugant, kuriant ir puoselėjant Lietuvos kultūrinį savitumą pasaulyje, taip pat skelbiama, kad kultūra yra Lietuvos vystymosi paskata ir žmonių gerovės pagrindas, sukuriantis reikšmingą pridėtinę vertę įvairiose valstybės politikos srityse, deklaruojamas siekis įtvirtinti lygiavertį kultūros politikos vaidmenį ir tęstinumą valstybės politikoje, konstatuojamas poreikis remti ir puoselėti kultūrą.

Tokios nuostatos atitinka tausojamąjį kultūros politikos tipą, kai valstybė globoja (remia, saugo) pasirinktas kultūros vertybes, formuoja kryptingus postūmius sistemingomis nuostatomis, kuriomis turėtų vadovautis vykdomosios institucijos. Tausojamąjį kultūros politikos tipą įpareigoja rinktis Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios preambulėje pabrėžiama, jog Konstituciją skelbia „*lietuvių tauta [...], išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius*“, o Konstitucijos 42 straipsnis nustato, kad valstybė remia kultūrą, „*rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga*“. Nuostatas dėl valstybės pareigos remti pamatines lietuviškos kultūros vertybes (kalbą, etninę kultūrą, kultūros savitumą, papročius ir kultūros paveldą) pabrėžia ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas.

2. Tačiau KPP įstatymo preambulėje įvardyto siekio įtvirtinti lygiavertį kultūros politikos vaidmenį valstybės politikoje neatspindi 3 straipsnyje nurodyti *kultūros politikos tikslas* ir *kultūros politikos uždaviniai*, kur nebėra jokių nuostatų stiprinti kultūros vaidmenį, kad ji taptų Lietuvos tapatybės pagrindu (kaip teigiama Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050““, patvirtintoje 2023 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XIV-2466). Akivaizdžiai trūksta uždavinių puoselėti nacionalinę kultūrą, tautinę savimonę, užtikrinti kultūros paveldo (nematerialaus ir materialaus) išsaugojimą, kultūros pažinimo sklaidą ir edukaciją. Taip pat reikėtų aiškiai įvardyti uždavinį užtikrinti valstybės paramą pagal nustatytus kultūros politikos prioritetus, kadangi kultūra nėra pajėgi pati savęs išlaikyti ir kurti pelningus produktus įgyvendinant daugelį kultūros politikai svarbių veiklų (rentabili būna tik masinė, komercinė kultūra).

3. Kultūros politika turėtų apibrėžti valstybės ir jai atstovaujančių institucijų santykį su kultūros objektais ir subjektais, nustatant šį santykį valstybės prioritetais, finansavimu, globa – būtent tai ir sudaro kultūros politikos pagrindus. Tačiau KPP įstatymo projekte nėra jokių kultūros politikos prioritetų. Atkreipiame dėmesį, kad kultūros politikos prioritetai nėra įvardyti ir

Lietuvos kultūros politikos strategijoje (patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 665), nors joje paminėtas poreikis, kad valstybė tokius prioritetus nustatytų. KPP įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad savivaldybės turi nustatyti kultūros politikos prioritetus savivaldybėje, tačiau neaišku, kuo savivaldybės galėtų vadovautis, jei pati valstybė neturi kultūros politikos prioritetų. Prioritetai yra būtini tausojamąo tipo kultūros politikai, o jų trūkumas būdingas visiškai priešingo pobūdžio kultūros politikos tipui, pagrįstam nuostata, kad kultūros produktų paklausą natūraliai reguliuoja rinka (beje, KPP įstatymas rinkos tipo kultūros politikai nereikalingas).

Manome, kad KPP įstatyme būtina valstybiniu lygmeniu nustatyti tokius kultūros politikos prioritetus: 1) nacionalinės kultūros plėtra ir tautinės tapatybės, regioninio ir vietos savitumo puoselėjimas; 2) Lietuvos išpareigojimų dėl įsitraukimo į įvairias kultūrinės tarptautines konvencijas ar kitas tarptautines sutartis įgyvendinimas; 3) dalyvavimas tarptautiniuose kultūros procesuose, Lietuvos kultūrinių pasiekimų sklaida; 4) Lietuvos visuomenės įtraukimo į kultūrinės veiklas, kultūros sklaidos ir edukacijos stiprinimas; 5) imigrantų integravimas į Lietuvos kultūrą, kultūrinio dialogo skatinimas; 6) užsienio lietuvių tapatybės išsaugojimas ir įtrauktis į Lietuvos kultūros procesus didinimas.

4. Kultūros politikos prioritetų negali pakeisti KPP įstatymo 4 straipsnyje nurodyti *kultūros politikos principai*, kurie mažai siejasi su KPP įstatymo preambule. Principo samprata iš esmės reiškia bendriausias nuostatas, kuriomis būtina visuotinai vadovautis formuojant ir įgyvendinant kultūros politiką. Dauguma KPP įstatymo 4 straipsnyje išvardytų principų ir yra tokio pobūdžio – *horizontalumo, humanizmo, kultūros prieinamumo, kūrybos ir saviraiškos laisvės, nuolatinės stebėsenos, pariteto, „rankos atstumo“, tiesioginio dalyvavimo, tvarumo*.

Du principai – *kultūros tarptautiškumo* ir *unikalumo* – pasižymi tam tikromis prioritetinėmis nuostatomis, todėl tarsi galėtų būti įvardyti kaip kultūros politikos prioritetai, bet jie kelia abejonių. Apibrėžiant *tarptautiškumo* principą nurodoma, kad kultūros politikos sprendimai priimami siekiant nuolatinio Lietuvos kultūros santykio su kitų valstybių ir (ar) socialinių grupių kultūra, nes tarsi tik šis santykis užtikrina kultūros įvairovę, kūrybišką atsinaujinimą ir stiprina tarptautinį Lietuvos kultūros konkurencingumą. Atsižvelgiant į tai, kad KPP įstatymo projekte visiškai neminima nacionalinė kultūra ir nuostata ją puoselėti, susidaro įspūdis, kad prioritetas nepagrįstai teikiamas ne nacionaliniam, o tarptautiniam lygmeniui siekiant kūrybiško kultūros atsinaujinimo ir įvairovės. Manome, kad pakanka su kultūros tarptautiškumu susijusias nuostatas nurodyti mūsų pasiūlytuose 2-ame ir 3-iame prioritetuose (Lietuvos išpareigojimų dėl įsitraukimo į įvairias kultūrinės tarptautines konvencijas ar kitas tarptautines sutartis įgyvendinimas; dalyvavimas tarptautiniuose kultūros procesuose, Lietuvos kultūrinių pasiekimų sklaida).

KPP įstatymo 4 straipsnyje pateiktas *unikalumo* principas pabrėžiant siekį „išsaugoti ir puoselėti unikalius Lietuvos kultūros aspektus, sąlygotus Lietuvos kultūrinių, istorinių, geografinių, etninių, socialinių, religinių, politinių ir kitų aplinkybių“. Tačiau šis principas kelia abejonių dėl paties termino „unikalumas“ panaudojimo: pavyzdžiui, etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo srityje (kaip, beje, ir kitose) yra ne tik unikalių, bet ir bendrų su kitomis šalimis dalykų, kurių samplaika pasižymi savitumu, bet nebūtinai unikalumu. Manome, kad KPP įstatyme *unikalumo* principą turėtų pakeisti pasiūlytas 1-asis kultūros politikos prioritetas – nacionalinės kultūros plėtra ir tautinės tapatybės puoselėjimas.

5. KPP įstatymo 5 straipsnis „Kultūros horizontalumo principo taikymas kitose politikos srityse“ pateikia išvalgas apie kultūros sąsajas su kitomis valstybės politikos sritimis – aplinkos, ekonomikos ir inovacijų, finansų, krašto apsaugos; regionų plėtros, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, teisingumo, užsienio politikos, žemės ūkio. Tačiau šis principas tik konstatuoja kultūros politikos sąsajas su išvardytais sritimis, bet nenurodo jokių teisinių prielaidų, kaip kultūros horizontalumo principas turėtų būti įtrauktas į strateginį valstybės valdymą ir planavimą, kitų valstybės politikos sričių teisinę bazę, kad realiai būtų užtikrintas KPP įstatymo 5 straipsnyje deklaruotas teiginys: „Sprendimai kitose politikos srityse priimami

įvertinus šiuos atitinkamos srities veiksnius ir sąsajas su kultūra ir kultūros politikos sprendimus“. Toks teiginys yra nepakankamas ir net nelogiškas, nes tarsi nurodo, kad ne kultūros politikos, o kitų sričių politikos formuotojai yra atsakingi už šio principo įgyvendinimą. Kultūros horizontalumo principo apibūdinime ypač pasigendame įpareigojimų kultūros politikos formuotojams siekti tarpšritinių susitarimų dėl šio principo įgyvendinimo.

Aptariamame KPP įstatymo 5 straipsnyje detaliau įvardijant kultūros sąsajas su kitomis sritimis pateikiama daug teisingų įžvalgų, tačiau kai kurioms reikėtų patikslinimų. *Aplinkos srityje* – išskiriamas tik nekilnojamas kultūros paveldas, tačiau reikėtų paminėti su juo susijusį ir nematerialųjį kultūros paveldą, taip pat etnografinių regionų kultūrinio savitumo išsaugojimą saugomose teritorijose. *Ekonomikos ir inovacijų srityje* – su galimybėmis teikti visuomenei aukštos kokybės kultūros paslaugas nepagrįstai siejamas tik kultūros paveldo skaitmeninimas, kai daug svarbesnis yra šio paveldo įveiklinimas. *Regionų plėtros srityje* – reikėtų patikslinimo, kad į Lietuvos regionų sampratą įtraukiami ir etnografiniai regionai (kurie labiausiai pasižymi „unikalia kultūrine įvairove“), nes jiems daug dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano sprendiniuose „Regionai 2030“, tačiau regionų plėtrą reglamentuojančiuose teisės aktuose regionai dažniausiai tapatinami su apskritimis. *Socialinės apsaugos srityje* – kelia abejonių teiginys „Valstybė užtikrina meno kūrėjų, profesionaliojo scenos meno įstaigų kūrybinių darbuotojų papildomas socialines garantijas, sudarančias sąlygas vykdyti kūrybinę veiklą“, kadangi ši nuostata yra diskriminacinė kitų kultūros sričių atžvilgiu.

6. KPP įstatymo II skyrius „Valstybės ir savivaldybių kultūros politika“ pasižymi itin ryškiais trūkumais. Jame nurodyta, kad įvairios institucijos (Seimas, Vyriausybė, ministerijos, savivaldybių institucijos, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos) yra atsakingos už kultūros politikos tikslo ir uždavinių pasiekimą, tačiau nėra jokių konkrečių teisinių nuostatų dėl skirtingo lygmens institucijų vaidmens ir įsipareigojimų, kaip jos pasidalija funkcijomis formuojant bei įgyvendinant kultūros politiką. Kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo procese ypač svarbi Kultūros ministerija, tačiau KPP įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nurodomas tik vienas konkretus įpareigojimas ministerijai: „Kultūros ministras nustato savivaldybių kultūros politikos rekomendacijas“.

Savivaldybių vaidmuo labai svarbus įgyvendinant kultūros politikos siekius ne tik Lietuvos regionuose, bet ir sostinėje, kituose didmiesčiuose. Todėl labai svarbus KPP įstatymo 7 straipsnis „Savivaldybių kultūros politika ir jos santykis su valstybės kultūros politika“. Tačiau šiame straipsnyje pateiktos nuostatos neįvardija aiškių valstybės įpareigojimų savivaldybėms užtikrinti kultūros politikos įgyvendinimą, nes to neleidžia Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme įtvirtinta savarankiška savivaldybių funkcija kultūros atžvilgiu. Pavyzdžiui, KPP įstatymo 7 straipsnio 4 punkte nurodoma, kad savivaldybių institucijos įtraukia kultūros dalyvių atstovus priimant sprendimus dėl kultūros programų, projektų ar kitų iniciatyvų finansavimo, tačiau vertėtų konkrečiau apibrėžti aiškius įpareigojimus savivaldybėms dėl kultūros rėmimo. Dėl to siūlome kartu su KPP įstatymo projektu teikti Vietos savivaldos įstatymo pakeitimus, siekiant savivaldybių funkciją dėl kultūros politikos įgyvendinimo priskirti valstybinėms (valstybės perduotoms savivaldybėms) funkcijoms (išsamų siūlymą žr. EKG T rašte 2024-03-12 Nr. S-125 „Dėl Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo projekto“).

7. Visame KPP įstatymo tekste trūksta dėmesio kultūros finansavimui, konkrečių valstybės ir savivaldybių įsipareigojimų remti kultūrą įvardijimo. Apie kultūros finansavimą užsiminta tik tris kartus: 4 straipsnyje apibūdinant „rankos atstumo“ principą (skiriant valstybės ir savivaldybės finansavimą atskirų kultūros sričių projektams ir veikloms nesikišama į jų turinį, vertinimas patikimas kultūros ekspertams); 5 straipsnyje apibūdinant kultūros politikos sąsajas su finansų sritimi (valstybė skatina savininkus investuoti į kultūros paveldo apsaugą, teikia mokesťines lengvatas kultūros sritims); 7 straipsnio 1 dalies 4 punkte (savivaldybės įtraukia kultūros dalyvių atstovus į sprendimų priėmimą dėl kultūros programų, projektų ar kitų iniciatyvų finansavimo). To nepakanka siekiant įgyvendinti minėtą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnį, kuris pabrėžia valstybės vaidmenį remiant kultūrą, Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų

bei vertybių apsaugą. Stebina, kodėl KPP įstatymo projekte visiškai neužsimenama apie svarbiausius kultūros finansavimo šaltinius iš valstybės biudžeto – Lietuvos kultūros tarybos skiriamas lėšas kultūros ir meno sritims bei atskiroms kultūros programoms, Kultūros ministerijos bei kitų ministerijų lėšas (pavyzdžiui, Žemės ūkio ministerijos skiriamas lėšas tautiniam paveldui), savivaldybių lėšas.

8. KPP įstatymo 10 straipsnyje aptariamos nuostatos dėl nevyriausybinių organizacijų indėlio siekiant kultūros politikos tikslo, tačiau neįvardijama valstybės pareiga tuo tikslu skirti organizacijoms paramą (paminėta tik būtinybė valstybės ir savivaldybių įstaigoms bendradarbiauti su NVO sudarant joms sąlygas teikti kultūros paslaugas ir (ar) įgyvendinti bendrus projektus ar veiklas). Tuo tarpu kultūrinėms organizacijoms, ypač etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo srities, susikūrusioms iš patriotiškų paskatų, reikalinga ne vien projektinė, bet ir tęstinė valstybės parama, kad jos galėtų plėtoti savo veiklas įgyvendindamos kultūros politiką.

9. KPP įstatymo projekte ne kartą paminėtas terminas *kultūros sritys* (4 straipsnio 8 ir 10 punktuose, 5 straipsnio 3 punkte, 9 straipsnyje, 12 straipsnio 4 dalyje), tačiau trūksta sąvokos *kultūros sritys* išaiškinimo. Sąvokos *kultūros sritys* aiškus įvardijimas itin aktualus, kadangi KPP įstatymo 5 straipsnyje apibūdinant kultūros politikos sąsajas su finansų sritimi nurodoma, jog valstybė teikia mokesťines lengvatas kultūros sritims. Siūlome sąvokos *kultūros sritys* apibrėžimą pateikti KPP įstatymo 2 straipsnyje įtraukiant kultūros sričių išvardijimą remiantis Lietuvos kultūros tarybos sudarytu kultūros ir meno sričių sąrašu (Literatūra, Muzika, Scenos menai, Taikomieji menai, Vizualieji menai) ir papildant jį Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo sritimi.

10. Atkreipiame dėmesį, kad KPP įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje nurodoma, kad kitos šiame įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos išdėstytos kituose įstatymuose, tačiau tarp išvardytų įstatymų nėra Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo (nors KPP įstatyme ne kartą naudojama sąvoka *etninė kultūra*) ir Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymo (nors KPP įstatyme yra minimos sąvokos *tautinio paveldo produktai* ir *tradiciniai amatai*).

Atsižvelgdama į pateiktas pastabas, EKGKT nepritaria projektui Nr. 24-3056 „Kultūros politikos pagrindų įstatymas“ ir siūlo šį projektą iš esmės tobulinti.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė